

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXI. Vtrum tristitia sit paßio perturbatiua animalis?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

summa delectatio est de summo bono ; Summum autem hominis bonum est Deus ; brutorum verò est supremum tangibile iuxta dicta in quaest. 18. ad 7. sequitur mensuram , & regulam humanarum delectationum esse delectationem circa Deum, mensuram verò, & regulam delectationum brutalium esse delectationem contactus mutui brutorum, quatenus summè inuicem congruentium in vnaquaque specie. Quapropter delectationes humanae, quae impediunt, aut minuunt delectationem circa Deum in patria, eo ipso sunt malae. Quae verò conferunt ad eandem sunt bonae, & physice, & moraliter. Ac demum quae neque iuuant illam, neque impediunt, aut minuunt sunt tantum physice, & naturaliter bonae absque vlla aut bonitate, aut malitia morali. Idem dicitur proportionaliter de bonitate, & malitia purè naturali, ac physica delectationum brutalium relatiuè ad praedictam delectationem secundum tactum. In hunc igitur modum delectatio est mensura, & regula bonitatis rerum omnium, vt tradit D. Thomas quaest. 34. art. 4. Licet enim non instituerit quaestionem vsque adeo vniuersalem, vsus tamen est ratione applicabili vniuersaliter, vt à nobis factum est pro modo praesentis instituti, siquidem agitur de delectatione, eiusque bonitate in communi, & quidem magis directè de bonitate naturali quam de morali, ad quam se restrinxit D. Thomas.

Ad 1. Quod aliqua delectationes sint malae moraliter, atque eò deteriores, quò maiores sunt, inter eas, quae pertinent ad appetitum sensitium, non tollit quominus eadem sint naturaliter bonae, & mensura bonitatis purè naturalis suorum obiectorum. Multò verò minus id ipsum impedit, quò minus delectatio in genere sit mensura, & regula omnis bonitatis tam honestae, quam vtilis, & iucundae, aut quominus aliqua delectatio sit similiter mensura, & regula bonitatis omnis moralis, vt apparet ex dictis. Neque verò id subsistit, quod assumitur, probum quemque, ac virtuosum vitare omnem delectationem corporalem, absque delectu, & exceptione. Prosequitur enim potius eas delectationes corporales, quibus fouetur honesta aliqua operatio, quaeque iuuant ad superandam difficultatem, & incommodum temporale, quod adiacet operationi honestae. Differentia itaque hominis probi à prauo, & à bruto haec est, quod hi prosequuntur delectationes corporales praecise ratione sui. At virtuosus admittit easdem cum subordinatione ad delectationem spirituales, praesertim circa Deum, eademque metitur terminos delectationis circa sensibilia.

Ad 2. Dictum iam est, delectationem in primis facere vnum cum operatione, ad quam subsequitur, ac proinde non esse illi contraponendam : quia vt dicit Philof. lib. 1. Ethic. cap. 8. delectatio non est aliquid extraneum ab operatione virtutis, sed aliquid ipsam concomitans. Dictum deinde est delectationem habere rationem mensurae cum proportionem, & ordine quodam. Nempe delectatio in genere esse mensuram bonitatis in genere, & sensitiuam sensibilibus bonorum, atque intellectualem intelligibilem. Qua distinctione occurritur rationi obiectionis, & simul excluditur duplex error, alter Stoicorum dicentium omnes delectationes esse malas, alter Epicureorum dicentium omnes delectationes esse bonas. Epicurei enim confuderunt bonum secundum quid, quod vt minimum inest cuilibet delectationi, cum bono simpliciter, seu cum bono cui non adiacet ratio mali cum praereminentia supra bonitatem. Stoici verò restrinxerunt totum genus delectationis ad delectationem sensibilem,

ac corporalem, eamque quassitam, ac admissam ratione sui, nec regulatam superiori alia delectatione ; nempe ea, quae est suprema in parte intellectuali. Patet autem ex dictis superius vtriusque halucinatos esse, sed magis Epicureos.

Ad 3. Dicitur iterum operationem facere vnum cum delectatione, quam ingerit, ideoque rationem regulae tribui re ipsa coniunctim vtrique. Verum quia delectatio est vltimum complementum bonitatis conuenientis toti concreto, ideoque habet specialem quandam rationem finis, & termini vltimi ; propterea ipsi potissimum adscribitur, & realiter conuenit, vt sit mensura, & regula bonitatis.

Ad 4. Finis amoris, & concupiscentiae est delectatio. Ergo eadem delectatio est mensura bonitatis conuenientis amori, & concupiscentiae, & consequenter eorum etiam, circa quae versatur vterque hic affectus. Nec enim conuenit ratio mensurae cuiusque sufficienti, vt ex eo arguatur, quanta sit bonitas aliquorum aliorum. Sed necesse insuper est, vt illud sit primum, ac notissimum, certissimumque. Licet autem amor, & desiderium sint priores ordine executionis, quam delectatio ; sunt tamen posteriores eadem secundum ordinem intentionis ; atque hic ordo praeminet, quia est fundatus in magnitudine bonitatis singulorum, cum ordo executionis sequatur potius magnitudinem necessitatis singulorum. Deinde magnitudo bonitatis in amore, & concupiscentia est minus nota, minusque certa, quam in delectatione. Quia facilius incidit ignorantia, & fallacia circa absentia, aut praesentia à praesentia, circa quae sunt amor, & concupiscentia, quam circa praesentia, & atque oculis subiecta fidelibus, vt ita dicam, circa quae est delectatio.

QVÆSTIO XXI.

Virum tristitia sit passio perturbatiua animalis ?

Videtur non esse. 1. Quia passio est affectus appetitus sensitui, vt dictum est supra quaest. 1. Dolor autem, qui non distinguitur à tristitia, est in corpore, & consistit inensione mali, atque contradicit soli appetitui naturali, seu innato. Quod sit in corpore habetur ex Augustino lib. de vera relig. cap. 12. vbi dicit : *Dolorem, qui dicitur corporis, esse corruptionem repentinam salutis obnoxio corruptioni, per peccatum.* Idem Augustinus lib. de natura boni cap. 20. dolorem cumensione confundit, dicens : *Dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potenti.* Postremum de dolore pertinente ad appetitum naturalem, seu innatum, colligitur ex eodem Augustino lib. 8. super Genes. ad lit. cap. 14. *Nisi aliquid bonum, ait, remansisset in natura, nullius boni amissi esset dolor in pena.* Ergo dolor est ex natura, & non ex appetitu sensitiuo. Ergo dolor, seu tristitia non est passio.

2. Tristitia est aliquid vniuersalius quam dolor, eodemque superius : quia tristitia est de malo etiam praeterito, & de futuro, nec non de malo etiam spirituali, ac demum de malo secundum omnes sensus indiscriminatim. Dolor autem est de solo malo praesenti, eoque corporali, vt habetur ex August. lib. 14. de Ciuit. c. 7. & 8. & praeterea dicitur de solo malo secundum tactum. Cum ergo dolor sit proculdubio propriissime passio, oportet tristitiam esse superius, & vniuersalius passione. Non ergo rectè dicitur vniuersaliter, quod sit passio.

3. Pertur

3. Perturbatio est communis omni passioni, vt liquet ex tota q. 1. ac sæpe deinceps. Ergo non rectè definitur tristitia, quæ est passio quædam particularis, per solam vim perturbatiuam, quasi hæc esset differentialis ratio eius.

4. Non est perturbatiuum, quod est causatiuum delectationis. Multiplex autem tristitia est causatiua delectationis, vt apparet tum ex illo Matth. 5. 5. *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*; tum ex August. semel, atque iterum. Quia lib. 3. Confess. c. 2. & lib. 4. c. 5. *Dolor, ait, in spectaculis delectat. Fletus amara res est, & tamen quandoque delectat*. Et lib. de ver. & fals. penit. c. 13. *semper penitens dolet, & de dolore gaudeat*. Ergo tristitia non est passio perturbatiua. Eodem recidit non esse perturbatiuum quidquam proueniens ex delectatione, quam dictum est esse quietatiuam. Tristitia autem prouenit sæpe ex delectatione. Quia, vt dicit Philof. lib. 9. Ethic. c. 4. *Malus dolet de eo, quod delectatus est*.

5. Tristitia, quæ est bona, & salutaris, & opponitur delectationi malæ, tollit perturbationes, & inducit in animo serenitatem, ac tranquillitatem. Non igitur est de conceptu vniuersali tristitiæ, vt sit perturbatiua eius, cui inest. Confirmatur, quia delectatio est impeditiua vsus rationis, vt dictum est q. 19. Ergo tristitia, siquidem est contraria delectationi, est expeditiua, ac promotiua vsus rationis. Non autem perturbat, quod expedit, & promouet vsus rationis.

Respondetur. Eadem ratione, qua dictum est delectationem esse passionem quietatiuam animalis, dicendum est tristitiam esse contra passionem perturbatiuam animalis. Quia sicut corpus in centro quiescit, atque extra centrum patitur violentiæ, & renititur, quantum potest; ita appetituum habito fine, qui appetebatur, nihil molitur amplius, & bene habet, sublato vero eodem fine molitur, quantum potest, vt liberetur ab eo malo, & patitur perturbationem tranquillitati contrariam. Tristitia autem consequitur ad priuationem finis præoptati. Est igitur tristitia ex conceptu suo perturbatiua animalis. Vnde Seneca epist. 88. *qui imperturbatus est, inquit, sine tristitia est*. Et Bernardus in lib. de inter. domo cap. 52. *Tristitia, ait, omnis boni impedimentum est*. Nihil autem excogitari potest, quod ad conceptum perturbationis ita pertineat, sicut pertinet impeditio omnis boni, id est dissolutio ordinis, quo vnumquodque ex sua natura tendit ad omne suum bonum. Hinc apparet rationem passionis vel maxime conuenire tristitiæ, quæ est in appetitu sensitui. Quia videlicet inducit transmutationem summè repugnantem dispositioni, & temperamento permanenti connaturali respectu animalis. Inducit namque dispositionem, & temperamentum impeditiuum omnis boni, quantum est de se. Dictum autem est supra in communi quæst. 1. rationem passionis sitam esse in eiusmodi transmutatione, & quo maior illa est, eo rationem passionis esse maiorem, atque passionem esse magis propriè talem. Patet igitur, tristitiam esse passionem in summo gradu, eamque summè, ac purè perturbatiuam animalis, adeoque quidditatem eius per hæc exponi legitimè.

Ad 1. Dolor, & tristitia comparantur, sicut dictum est supra, comparari concupiscentiam, & desiderium, delectationem, & gaudium. Quia dolor propriè, & strictè est de malo sensibili, quatenus cognito per sensum, maxime externum. Tristitia verò est de malo intelligibili, vel etiam sensibili, quatenus præconcepto, ac proposito per intellectum. Vnde tristitia patet latius, quam dolor sub stricta eiusmodi significatione; sicut intellectus, pa-

ter latius quam sensus. Tristitia proinde potest esse de omnibus, de quibus potest esse dolor strictè talis; at non è conuerso. Sumitur nihilominus frequenter vtrique vox pro eodem, cumque eadem latitudine, ac restrictione; ita vt dolor complectatur auersionem omnis indiscriminatim mali præsentis; atque tristitia restringatur ad auersionem mali cogniti per solum sensum. In præsentem autem tam tristitia, quam dolor consideratur directè, quatenus est actus appetitus sensitui. In hoc autem sensu dicitur dolor esse corporis, quia causa doloris est in corpore. Et similiter dicitur dolorem fieri à sensu resistentem, quia sensio mali illati à corpore potentiori est causa auersionis interioris. Nec aliter verificatur, quod postremo opponitur de dolore pertinente ad appetitum innatum. Quia nimirum dolor proprius animalis, qui est in appetitu, consequitur ex cognitione alicuius repugnantis appetitui innato, & auferentis aliqua ex parte dispositionem connaturaliter debitam. Omnes itaque illæ sententiæ Augustini verificantur, non in sensu formali, sed tantum causali.

Ad 2. Patet satis ex præmissa modò notatione maioris vniuersalitatis tristitiæ, quàm doloris, coniunctæ cum familiari nihilominus eius vocis vsu pro auersione propria appetitus sensitui, quomodo accipitur in præsentem. Quod additur de tristitia circa malum tum præteritum, tum futurum, reuocabitur ad malum præsens infra q. 25. Quo tristitia appetitus sensitui apparebit coincidens cum dolore sumpto formaliter pro actu eiusdem appetitus, & non tantum causaliter pro sensione nocimenti afficientis corpus, & pro renitentia eiusdem corporis purè naturali per appetitum innatum; Quo etiam sensu accipitur nonnunquam dolor, sed quia ea acceptio est extranea ab instituto præsentem, propterea præscinditur ab illa in istis quæstionibus, solumque consideratur dolor, vt est actus appetitus sensitui; vnde cumque demum causetur. Nempe vel præeunte sensione exteriori mali, vel contristante sola mali imaginatione absque vlla pro tunc sensione exteriori nocimenti. Itaque est aliqua tristitia, item & dolor aliquis, qui non sit passio. Sed præscinditur modò ab eiusmodi vtriუსque significatione, & vtrique accipitur iuxta significationem vniuersalem vtriუსque pro actu appetitus sensitui circa malum præsens.

Ad 3. Dictum est eodem illo in loco transmutationem, & perturbationem, quatenus est communis omni passioni, omnique affectui appetitus sensitui fundari in dependentia eius ab organo corporeo; inque natura eiusdem organi. Tristitia autem hoc habet peculiare, vt sit perturbatiua ipsius animæ secundum se. Quia nimirum est actus proprius existentis extra centrum, & carentis fine suo, proptereaque malè habentis, & impediti ab operatione connaturali, seu expetita per se à natura. Præterea eadem tristitia, quatenus afficit organum corporale, inducit transmutationem, non vtrumque dimouentem à dispositione permanenti connaturali, sed maxime omnium repugnantem illi, idèoque perturbantem in summo gradu. Optima igitur ratione adscribitur tristitiæ perturbatio simpliciter, & absolute dicta, tanquam ratio differentialis eius: quia reliquæ passiones inducunt perturbationem tantum secundum quid, & coniunctā cum aliqua quiete, & dispositione aliquatenus conuenienti.

Ad 4. Tristitia nunquam est causatiua delectationis per se, & secundum se præcisè, sed solum ex adiuncta aliunde cognitione, & amore, aut concupiscentia, seu desiderio alicuius boni. Similiter tristitia oritur ex delectatione per accidens propter adiun-

ctam

etiam aliunde cognitionem, & odium, aut abominationem alicuius mali. Atque in hoc utroque sensu verificantur testimonia obiectionis. Quidditas autem cuiusque rei exponitur per id solum, quod cōuenit ipsi per se, & ex se præcisè. Demum istiusmodi mutarum connexiones, ac resultantiarum delectationis, & tristitiarum innotescunt magis infra, & maxime in quaestione proximè sequenti.

Ad 5. Tristitia, quæ est in appetitu sensitivo, siue sit moraliter bona, siue mala, conformis distamini rationis superioris, vel difformis, semper vexat animal, quia animal est, idemque facit malè habere sub eadem ratione. Est igitur ex suo conceptu perturbatiua, non quidem vniuersaliter respectu hominis, qua homo est, bene tamen respectu eiusdem, qua animal est. Sub qua consideratione procedit directè disquisitio præsens. Obiectio autem loquitur de serenitate, & tranquillitate rationis, & appetitus superioris, seu voluntatis. Quod ad confirmationem attinet, tristitia non opponitur delectationi secundum rationem mali, quod adiacet eidem delectationi, sed solum secundum rationem boni. Impeditio autem usus rationis pertinet ad malum, ideoque ex tristitia provenire potest non minus, quam ex delectatione, imo provenit ex illa multo magis, quam ex ista, ut infra dicitur.

Q V Æ S T I O XXII.

Utrum qualibet tristitia sit contraria cuilibet delectationi?

Videtur qualibet tristitia esse directè contraria cuilibet delectationi 1. Quia tristitia, & delectatio opponuntur inuicem sicut albedo & nigredo. Sicut enim albedo, & nigredo diuidunt rationem coloris; ita delectatio, & tristitia diuidunt rationem passionis circa obiectum præsens. Quælibet autem albedo est contraria cuilibet nigredini. Ergo & tristitia qualibet est contraria similiter cuilibet delectationi, nempe directè, & per se. Confirmatur, quia qualibet medicina opponitur directè ægritudini, cui medetur. Quælibet autem delectatio habet rationem medicinæ respectu cuiuslibet tristitiæ, ut habetur ex Philosopho lib. 7. Ethic. c. vii.

2. Quælibet perturbatio, & inquietudo opponitur directè cuilibet quieti. Repugnat enim conceptui quietis vniuersaliter inquietudo qualibet, & motio. Dictum autem est delectationem esse quietatiuam, & perturbatiuam tristitiæ ex conceptu vtriusque vniuersali. Ergo qualibet tristitia est impossibilis directè cum qualibet delectatione. Confirmatur ex Philosopho dicente ibidem qualibet tristitia impediri quamlibet delectationem.

3. Puritati boni opponitur directè quodlibet malum: Delectatio autem est de puro, ac solo bono, quatenus habet vltimum complementum boni præsentis & perfectè possessi; tristitia verò est de malo præsentis. Ergo qualibet tristitia opponitur directè cuilibet delectationi. Nempe affectus opponuntur inuicem iuxta oppositionem suorum obiectorum.

Art. 1. Respondetur, Prosecutio, & fuga se habent in appetitu, sicut affirmatio, & negatio in intellectu, ut dicitur lib. 6. Ethic. cap. 2. Affirmatio autem, & negatio ut sic opponuntur inuicem secundum genus suum; Vnde quælibet affirmatio est contraria cuilibet negationi ex genere suo ad eum modum; quo opponuntur inuicem esse, & non esse ut sic. At secundum speciem sola affirmatio, & negatio de eodem secundum idem inuicem opponuntur. Quia

in iis, quæ se habent ad aliud extrinsecum, atque indidem specificantur, oppositio relatorum provenit ex oppositione terminorum. Pater autem, esse cuiusque esse contrarium ipsi non esse eiusdem secundum idem. Eadem ratione affirmatio vnius, & negatio alterius disparatè se habentis ad primum non opponuntur inuicem secundum speciem, sed se habent eatenus disparatè sicut obiecta, circa quæ versantur. Affirmatio verò alicuius, & negatio oppositi vsque adeò non opponuntur inuicem, ut potius inuicem connectantur, atque altera ad alteram consequatur, sicut accidit in eiusmodi obiectis secundum se. Ad calorem enim, & albedinem sequitur exclusio frigoris, & nigredinis respectu eiusdem subiecti. Qua de causa eadem est scientia oppositorum. Eodem igitur modo delectatio, & tristitia de eodem sunt contrariæ etiam secundum speciem; affines verò, & inuicem connexæ, quæ sunt de obiectis inuicem oppositis; & disparatæ, quæ sunt de disparatis. Itaque delectatio de gustabili dulci, & tristitia de eodem sunt contrariæ, atque omnino impossibiles in genere, & in specie. At delectatio de dulci, & tristitia de amaro, aut de non dulci sunt affines, & connexæ secundum speciem, solumque contrariæ secundum genus. Denique delectatio de dulci, & tristitia de dissono, aut fetido, sunt disparatæ secundum speciem; & nihilominus contrariæ similiter secundum genus.

Art. 2. Hinc apparet qualis sit oppositio delectationis, & tristitiæ quoad effectus vtriusque. Pater enim effectus procedentes ex delectatione, & tristitia oppositis inuicem secundum speciem esse similiter oppositos inter se. Effectus vero procedentes ex delectatione, & tristitia non oppositis inter se quoad speciem, atque agentibus secundum rationem specificam, nulla consequenter pugnant inter se contrarietate. At si contingat easdem delectationem, & tristitiæ, non oppositas inuicem quo ad speciem, inducere aliquos effectus virtute actiua conueniente vtrique secundum suam rationem genericam tantum, eadem proculdubio effectus inuicem contrarij, non solum secundum genus, sed etiam secundum speciem. Quia videlicet habebunt rationes suas específicas ex causis inuicem oppositis, agentibus secundum eam tantum rationem, secundum quam inuicem opponuntur. Ex oppositis autem, quæ opposita sunt, non nisi opposita consequuntur. Habent porro tam delectatio, quam tristitia effectum aliquem correspondentem soli virtuti actiue conuenienti ipsis secundum suum præcisè genus. Delectatio enim ex genere suo hoc habet, ut inducat dilatationem organi, dependenter à quo concipitur, & inde reliquarum etiam partium corporis, ut dictum est quæst. 19. Consequenter tristitiæ conuenit ex genere suo, ut inducat contractionem contrariam illi dilatationi. Pater autem opponi specificè dilatationem corporis, & diffusionem sanguinis contractioni corporis, & collectioni, atque constipationi sanguinis, & spirituum vitalium.

Art. 3. Ex his vltius consequitur, quamlibet delectationem corporalem minui indirectè per quamlibet tristitiæ corporalem, tametsi alioquin sit disparata, imo etiam si affinis sit, & connexa respectu eiusdem delectationis. Ratio est, quia dispositio naturalis inducta, per vnumquemque affectum in organo, & reliquis corporis partibus fouet eundem affectum, eundemque promouet, & augeat, ut dictum est supra quæst. 3. art. 4. Et consequenter contraria dispositio organi, & reliquarum corporis partium nocet eidem affectui, eumque minuit. Quod cum sit vniuersaliter verum, est quodammodo manifeste